
**12.00.07 - СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ. АДВОКАТУРА**

Давлетов Ўткирбек Матмуротович

Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардия
ҳарбий-техник институти докторанти, майор

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-6-1>

**ҲАРБИЙ СУД ИШЛАРИНИ ЮРИТИШ САМАРАДОРЛИГИНИ
ОШИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ**

Аннотация: мақолада ҳарбий суд фаолиятининг очиқлиги ва ошкоралиги ҳамда қонун устуворлигини таъминлашга қаратилган чораларини таклиф қилиш масаласи эътиборга олинган.

Калит сўзлар: ҳаракатлар стратегияси, ҳарбий ҳуқуқ, ҳарбий суд-ҳуқуқ тизими, одил судлов, очиқлик ва ошкоралик ҳамда хориж тажрибаси.

Давлетов Уткирбек Матмуротович

Докторант Военно-технического института
национальной гвардии Республики Узбекистан,
майор

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ВОЕННОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА**

Аннотация: статья посвящена предложению мер по обеспечению открытости и прозрачности судебных разбирательств в военном суде и верховенства закона.

Ключевые слова: стратегия действий, военное право, военно-судебная система, справедливость, прозрачность и открытость, а также международный опыт.

Davletov Utkirbek Matmurotovich

Doctoral student of the Military Technical
Institute of the national guard Republic of
Uzbekistan, major

**SOME ISSUES OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF MILITARY
JUSTICE**

Annotation: the article is devoted to proposing measures to ensure openness and transparency of court proceedings in the internal court and the rule of law.

Key words: strategy of action, military law, military judicial system, justice, transparency and openness, as well as international experience.

For citation: Davletov Utkirbek Matmurotovich. SOME ISSUES OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF MILITARY JUSTICE. Journal of Law Research. 2019, 6 vol., issue 1, pp. 4-7

Мамлакатимиз мудофаа қудратини мустаҳкамлашда, ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ва ҳолисона ҳимоя қилинишида Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий судлари алоҳида ўрин эгаллайди. Ўз навбатида профессионал ҳарбий судлар армиямизда ҳарбий интизомни янада мустаҳкамлашга, ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий қонунчиликка оғишмай риоя қилишларига, қолаверса Ватанимиз Қуролли Кучлари салоҳиятини янада оширишга муносиб ҳисса қўшади.

Шу маънода, ҳарбий хизматчиларнинг кафолатланган ҳуқуқлари ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш масалалари мавжуд қонунчилик тизимининг ўзига хос хусусиятларини ва қонунчиликни ривожлантириш соҳасидаги миллий ва тарихий тажрибаларни ҳисобга олган ҳолда хорижий давлатларнинг қонунчилик тажрибасидан фойдаланиш тавсия этилади.

Албатта, бу жараёнда эътироф этилиши ва ҳал қилиниши керак бўлган, ўз ечимини қутаётган муаммоларни ҳарбий ҳуқуқ доирасида ва ҳарбий соҳа вакиллари иштирокида чуқур таҳлил қилиш ҳарбий суд фаолиятини янада такомиллаштириш учун тегишли тавсияларни ишлаб чиқиш имконини беради.

Ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолати орасида бошлиқларнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари устидан шикоят қилиш ҳуқуқи алоҳида аҳамиятга эга. Бироқ улар томонидан турли сабабларга кўра (шикоятлар бўйича суд процессига тааллуқли меъёрлар тизимида уларнинг мураккаблиги, субъектнинг ўзига хослиги ва ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқий мақоми билан тавсифланган ҳарбий жиҳатлари ва бошқалар) шикоят қилинмаслиги ҳолатлари ҳам учрамоқда.

Бу борада биз шуни унутмаслигимиз керакки, ҳарбий хизматчининг даъво қилиш ҳуқуқи фақат даъвогарнинг манфаатларини ҳимоя қилиш билан чекланиб қолмасдан, балки қўшинлар ўртасида қонунчилик тартиботини таъминлашга, ҳарбий интизомни мустаҳкамлашга ёрдам бериб, ҳарбий маъмуриятнинг фаолиятида самарали назоратни амалга оширади.

Бундай ёндашувларни ҳуқуқ тизимида мустаҳкамлаш ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини суд томонидан ҳимоя қилиш самарадорлигини ошириш билан бир қаторда, қўшинларнинг жанговар тайёргарлиги билан боғлиқ масалаларни самарали ҳал этишга, шунингдек, мамлакатнинг мудофаа ва хавфсизлигини таъминлашга имкон беради.

Шу маънода, мамлакатимиз Президенти Шавкат Мирзиёев раҳбарлигида сўнгги икки йил давомида амалга оширилаётган ислоҳотлар, қабул қилинаётган янги қонунлар халқимизнинг тинч турмуш фаровонлигини таъминлашга, ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоя қилинишига, суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлашга, судлар фаолияти самарадорлиги салоҳияти ва нуфузини, одил судловга эришиш даражасини оширишга хизмат қилади. Жумладан, "Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги[1], "Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги[2] ҳамда "Суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш ва суд ҳокимияти органларига ишончли ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги[3] фармонларига мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг Судлар тўғрисидаги Қонунига, Фуқаролик процессуал ва Ҳўжалик процессуал кодексларига ўзгартиш

ва қўшимчалар киритиш билан маъмурий ва иқтисодий судлар фаолиятининг тегишли ҳуқуқий базаси яратилди.

Президент Шавкат Мирзиёевнинг ташаббуси билан суд тизимини такомиллаштириш, фуқаролар ва ташкилотларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини суд орқали ҳимоя қилиш даражасини оширишга қаратилган ташкилий чора-тадбирлар тизимли равишда амалга оширилиб келинмоқда.

Жумладан:

- адолатнинг очиқ ва ошкоралигини таъминлаш;
- одил судловни амалга ошириш учун зарур шарт-шароит яратиш, уни янада қулайроқ қилиш;
- судьяларнинг мустақиллигини амалда таъминлаш;
- суд, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва назорат органлари фаолиятининг самарадорлиги ва сифатини ошириш;
- фуқароларнинг одил судловга бўлган ишончини ошириш, жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш ва қонунийликни мустаҳкамлаш.

Амалга оширилган ва оширилаётган кенг қўламли ислохотлар самараси ўлароқ Қуроли Кучларимиз бугунги кунда, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъбири билан айтганда, "жамиятимизнинг ажралмас бир қисмига, мамлакатимиз барқарорлиги ва тараққиётининг кафолатига, ҳарбий хизматчилар ва ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялашнинг муҳим институтига айланмоқда"[4].

Шуни ишонч билан таъкидлаш жоизки, ҳарбий судлар ҳарбий интизомни мустаҳкамлаш, ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, ҳарбий қонунчиликка оғишмай риоя қилишга, энг муҳими, халқимиз ишончини қозонишга қаратилган фаолиятлари билан Ватанимиз Қуроли Кучлари салоҳиятини янада оширишга бундан кейин ҳам муносиб ҳисса қўшадилар.

Ана шундай улкан мақсадларни амалга оширишда ҳарбий суд ишлари юритиш соҳасидаги баъзи бир муаммоларни муҳокамангиз марказига қўйишни лозим кўрдик.

Айтайлик, тарафлардан бири ҳарбий хизматчи бўлган жиноят ишлари ҳарбий суд судловига тегишли бўлгани каби фуқаролик ва маъмурий ишларда, шунингдек иқтисодий муносабатлар билан боғлиқ бўлган ишларда ҳам бир тараф ҳарбий ташкилот ёки муассаса бўлган ҳолларда (давлат ва ҳарбий сирларни хисобга олиб) бу турдаги ишларни ҳарбий суд тартибда кўриш тизимини жорий этиш мақсадида "Ҳарбий суд ишларини юритиш" кодексини ишлаб чиқиш, шунингдек ҳарбий жиноятлар бўйича жазоларни либераллаштириш, альтернатив жазо чораларини кучайтириш ва ҳарбий суд аппарати ходимлари томонидан амалга ошириладиган вазифалар тақсимотини белгилаш учун "Намунавий мансаб йўриқномаси"ни ишлаб чиқиш лозим.

Шу билан бир қаторда, ҳарбий хизматчиларни Низомга зид хатти-ҳаракатлари учун қўлланиладиган интизомий ҳибс (қамок) жазо чораси Ўзбекистон Республикаси ЖИК 244-моддаси 4-қисмида белгиланган талаблар ҳудудларда гауптвахталар фаолияти тугатилганлиги (Тошкент комендатурасидан ташқари) учун интизомий қисмга жўнатиш ва ушлаб туриш тартиби аниқ белгиланмаган, механизми ишлаб чиқилмаган. Ҳудудларда гауптвахталар фаолиятининг тугатилганлиги сабабли интизомий қисмга жўнатилиши ёки ушлаб турилиши белгиланган ҳарбий хизматчиларни Тергов хибсхоналарида ёки ҳарбий қисмларда сақланиши ёки ушлаб турилиши мумкин эмас. Шу сабабли, ҳудудлардаги ҳарбий қисмлар тизимида гауптвахталарни қаровул бошлиғининг ёрдамчиси назорати

остиди ташкил этиш лозим. Шу ўринда, гауптвахталарда ушлаб туриш ёки сақлашдан кўзланган мақсад давлат ва ҳарбий сирларни сақлашга, давлат ва жамият тизимига қарши фикрлар шаклланмаслигига ва тарқатилмаслигига хизмат қилади.

Бугунги кунда қабул қилинаётган қонунларимиз буюк бир мақсад - халқ манфаатларига хизмат қилиш ғояси билан уйғунлашаётганлиги нуқтаи назардан ҳарбий судлар фаолиятида ҳам қайси тоифадаги ишлар очиқ ва қайси бирлари эса ёпиқ кўрилиши масаласини ваколатли мутахассислар доирасида қайта кўриб чиқиш ҳамда замонавий техник воситалар имкониятларидан кенг фойдаланиш йўли билан ҳарбий суд ишлари юриктишни такомиллаштириш даражасини янада ошириш лозим.

Фикримизча, ҳарбий судлар фаолиятининг очиқлиги ва ошкоралигини таъминлашда одил судловни янада соддалаштириш, судда ишларни кўришда рақобат ва тезкорлик принципларини жорий этиш (РФ мафжуд) [5] ва бюрократик жараёнларни қисқартириш бўйича тегишли қонун лойиҳаси ишлаб чиқиш, қонун лойиҳасида келишув битимини тузиш, мандатли судловни қўллаш доирасини кенгайтириш, далилларни масофадан тергов қилиш механизмини яратиш, видеоматериаллар орқали иш юритаётган шахсларнинг тушунтиришларини эшитиш, айрим тоифадаги низоларни бартараф этиш учун мажбурий дастлабки суд тартибини жорий этиш ва тўланган давлат божини қайтариш тартибини назарда тутиш лозим.

Бир сўз билан айтганда, ҳарбий судларда суд жараёнларининг аудиовизуал ҳисобга олиш тизимларини тўлиқ жорий этиш, нафақат процесс иштирокчиларини, балки судьяларни ҳам ўз ишига бўлган масъулиятини оширади. Ўз навбатида, суд процессига тарафларнинг шикоятларини камайишига олиб келади. Чунки, судаудио ёзувлари баённомасини тақдим этишда хатоликка йўл қўймайди ва адолатнинг ошкоралигини таъминлайди.

Иқтисоблар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш қафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2016 йил 21 октябрдаги ПФ-4850-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 43-сон, 497-модда. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan on measures to ensure more effective organization of the process of acquisition of rights over land parcels and other immovable property as part of the South Caucasus pipeline expansion project more ..., Article 43, article 497.)

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2017 йил 21 февралдаги ПФ-4966-сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 8-сон, 109-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.09.2017 й., 06/17/5195/0033-сон, 20.07.2018 й., 06/18/5487/1543-сон. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "on measures to radically improve the structure of the judicial system of the Republic of Uzbekistan and to improve the effectiveness of its activities" dated February 21, 2017 // collection of legislative acts of the Republic of Uzbekistan, 2017 y., No. 8, Article 109; national database of legislative data, 29.09.2017 y. Administration of this site avtomobi.az not responsible for the content of the announcement!, 06/18/5487/1543-San.)

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш ва суд ҳокимияти органларига ишончли ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2018 йил 13 июлдаги ПФ-5482-сонли Фармони // (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 14.07.2018 й., 06/18/5482/1506-сон) (Decree of the president of the Republic of Uzbekistan "on measures to further improve the judicial system and increase confidence in the judicial authorities" dated July 13, 2018 № PF-5482 // (national database of legislative acts, 14.07.2018 y., 06/18/5482/1506-issue))

4. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Хавфсизлик кенгаши мажлисидаги "Қуролли Кучларимиз - мамлакатимиз барқарорлиги ва тараққиётининг мустаҳкам қафолатидир" мавзусидаги нутқи. 2018 йил 10 январь (Speech of the president of our country Shavkat Mirziyoyev at the meeting of the Security Council on the topic "Armed Forces - a strong guarantee of stability and development of our country". January 10, 2018)

5. "О военных судах Российской Федерации" (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2017). ("About military courts of the Russian Federation" (with izm. and DOP., entry in force from 01.01.2017)).